

TIJDSCHRIFT

VOOR

NEËRLAND'S INDIE.

EERSTE JAARGANG.

TWEEDE DEEL.

BATAVIA,

TER LANDS-DRUKKERIJ.

1838.

ren handel dienen. Met dit vaartuig verzendt hij ook veel *rotting*, was, vogelnestjes, herte-hoornen en andere in *China* gewilde artikelen. De *Boegineezen*, welke te *Banjer* woonachtig zijn, handelen veel op *Makasser* en *Sin-capoera*, en brengen veel *rotting*, ijzer en stofgoud naar derwaarts over.

Sedert de vrijstelling van den *Doessoenschen* handel, of de overgang van die provincie tot het Nederlandsch Gouvernement, is de plaatselijke handel te *Banjermassing*, zeer toegenomen: en zoo ook de Vorsten een meer doelmatig beheer in het bestieren hunner landen wilden aannemen, zoude ongetwijfeld de volksvljt toenemen, de landbouw aangemoedigd en de handel worden uitgebreid.

M. H.

(Het vervolg hierna).

Timor in 1831.

(vervolg en slot van bladz. 400).

Wij hebben hiervoren reeds gezegd, dat op het eiland *Timor* drie volkstammen worden gevonden, die van elkander in taal zeer verschillen: hierbij zoude nog kunnen gevoegd worden, dat de bewoners der onderscheidene eilanden, welke in deze omstreken worden gevonden, ieder eene taal op zich zelve hebben, die weinig of geen overeenkomst met elkander doen blijken. Om van deze verscheidenheid een beter denkbeeld te geven, zal ik hier

eenige woorden opgeven, van de talen welke in deze omstreken worden gesproken.

Hollandsch.	Timorees.	Koepangnees.	Billonees.	Savonees.	Rottienees.	Solorees.
Man.	Atoenie.	Baklobe.	Manek.	Mamoneh.	Touk.	Balake.
Vrouw.	Bevel.	Bihata.	Oeto.	Malenie.	Inak.	Barkawae.
Kind.	Ana.	Ana.	Oan.	Anak.	Ana.	Anakene.
Water.	Oel.	Oeij.	Ue.	Ijloko.	Oij.	Waij.
vuur.	Aij.	Aij.	Ahij.	Aaij.	Haij.	Apeij.
Aarde.	Naijan.	Kadale.	Raij.	Woeaij.	Daaij.	Tanah.
Visch.	Ika.	Ikan.	Ikan.	Nadoe - oe.	Ziak.	Ikan.
Vogel.	Kolo.	Manoe.	Manoe.	Kollo.	Puik.	Boeroeng.
Mensch.	To.	Atoelie of Hoetoe.	Ema.	Dou.	Hatakolie.	Atadikan.
Maan.	Foenan.	Boelan.	Foelan.	Werroe.	Boelak.	Woelan.
Zon.	Neno of manas.	Lela.	Loro.	Loddo.	Leijdo.	Lana.
Sterren.	Foen.	Doen.	Roen.	Motto.	Doewoek.	Etak.
Jagong (man).	Pena.	Ngaij.	Wata.	Tra Jawa.	Peijlak.	Wata.
Lontar.	Toea.	Knola.	Toeatahan.	Rokilie.	Loouk.	Kolij.
Katoen.	Abas.	Boenga.	Kabidauk.	Wengoe.	Abas.	Kapok.
Schip.	Benau oef.	Loeijina.	Ronbot.	Kowa taloegla.	Ofakina.	Kapol.
Praauw.	Benau klike.	Loeij.	Ron.	Kowa.	Ofa.	Tena.
Zee.	Tassie.	Tassie.	Jane.	Eijdarie.	Sain.	Tahi.
Rivier.	Noel.	Galoen.	Galoen.	Eijloka - ae.	Leij.	Soenge.
Berg.	Neten.	Leten.	Leten.	Leddo.	Letek.	Watong.
Huis.	Oemel.	Oemah.	Oemah.	Ammoe.	Uma.	Longoh.

De Inlanders dezer gewesten hebben geen eigen geschriften. Op het Portugeesche grondgebied kunnen echter velen de taal dier natie lezen en schrijven, en op het Nederlandsch gebied van *Timor* en *Rottie*, worden ook eenigen gevonden, die het Maleisch kunnen lezen en schrijven met Latijnsche letters.

Thans laten wij hieronder over *den oorsprong, de geaardheid en levenswijze der bevolking* eenige opmerkingen volgen.

De volkeren dezer landen hebben een zeer flauw denkbeeld omtrent hunnen oorsprong en geschiedenis, waarvan de sporen slechts hier en daar in de volksliederen worden gevonden, ingewikkeld met donkere verdictselen van onwetendheid en bijgeloof. Sommigen ontleenen hunne afkomst uit den Hemel, en eenigen zeggen bij verhuizing van *Ceram* en andere eilanden herwaarts te zijn gekomen. Hoe dit ook zij is het nogtans zeker, dat alle deze landen door twee onderscheiden rassen van menschen worden bewoond; zijnde de eene taanskleurige met lang haar en regelmatige wezenstrekken, en de andere zwart bijna den *Papoe* gelijkende, met gekroesd haar als van den mulat.

De *Rottineezers* ontleenen hunne afkomst van het eiland *Ceram*, gelegen in de groote Oost, en zeggen bij hunne komst *Rottie* bewoond te hebben gevonden. Maar hunne bezitneming van dat eiland, heeft de oorspronkelijke inboorlingen van het land naar *Timor* en andere eilanden doen verhuizen, en die welke achter zijn gebleven, alhoewel zij alle regt van eerste bezitneming hebben verloren, genieten nog de onderscheiding van den naam van *Toe an Tana* (*Heeren des Lands*), en bekleeden de priesterlijke waar-

digheid. Men kan echter tusschen deze beide geslachten in taal, zeden en gebruiken, thans geen verschil meer vinden.

Vóór de komst der Portugeezen, waren de volkeren dezer landen in eenen staat van wildheid, waarvan de sporen nog zeer kenbaar zijn in den tegenwoordigen staat hunner maatschappelijke samenleving. De *Rottineezen* zeggen dat zij te dien tijd in horden van de eene plaats naar de andere zwierven, zich legerden onder boomen en in rotsholten, en bij gebrek aan gereedschappen de ribben van dieren gebruikten om den grond omtespitten. De Portugeezen waren de eersten, die het gebruik van ijzeren gereedschappen onder hen invoerden: zij begonnen toen huizen te bouwen en padie te planten.

Onder de inwoners van *Koepang* vindt men menschen uit de onderscheidene volkstammen dezer gewesten, wier woest voorkomen, bijzondere kleeding, en houding de duidelijkste kenmerken dragen van hunne nog onbeschaafde zeden en weinigen omgang met verlichte volkeren. Maar hunne maatschappelijke samenleving meer van nabij beschouwende, ontwaart men des niet te min dat dit volk in zachtheid en goedaardigheid, en ook in beleefdheid en gastvrijheid met vele Inlandsche volkeren van den oosterschen Archipel gelijkstaat.

Als de meest uitstekende kenmerken van het karakter dezer volkeren kan men opgeven, dat zij zeer onderworpen zijn jegens hunne meerderen: zij schuwen den vreemdeling, en den Europeaan boven allen; zij beminnen het vermaak buitengewoon, vooral het dansen en zingen. Men beschuldigt hen echter van vadsigheid en domheid, doch hieromtrent staan zij, mijns inziens, gelijk met de meeste tropische volkeren; en de redenen, waarom zij in bescha-

ving nog zoo ver ten achteren zijn, moeten hoofdzakelijk worden gezocht in hunnen gebrekkigen regeringsvorm, en de weinige zekerheid die men bij hunne wetten vindt, voor personen en eigendommen. Intusschen hebben de menschen dezer landen een goed begrip van wat regt en onregt is, en zijn meer erkentelijk voor eene billijke behandeling dan de *Javanen* en *Sumatranen*.

Het *koppensnellen*, 't welk aan deze volken, even als aan de *Daijakkers* en *Alforezen* wordt ten laste gelegd, is bij hen niet in dien ijzingwekkenden graad als over het algemeen gezegd wordt. Deze gruweldaad bepaalt zich in deze omstreken slechts tot het onthoofden der vijanden in den strijd, wier koppen als teekenen der behaalde zege of van aan den dag gelegden moed, worden vertoond, en vervolgens voor het huis van den Vorst, op staken worden gezet om te dienen tot afschrik zijner vijanden.

Overigens vindt men onder deze menschen weinig misdaden van crimineelen aard: moord en plundering zijn op *Timor* bijna onbekend, waarvan tot bewijs kan strekken dat de vreemdelingen, vooral de *Chineezzen*, slechts van een of twee volgers vergezeld, met hunne handelswaren, het geheele land in de grootste veiligheid doortrekken.

In het oog loopend is de eerbied, welken de onderdanen, vooral op *Timor* aan hunne Vorsten toedragen: zij beschouwen de Vorsten als zonen der zon, en geheiligd tot den troon, en de schending van dit regt, zoude als de grootste heiligschennis worden aangemerkt.

De levenswijze van de bevolking op *Timor* en omliggende eilanden is zeer eenvoudig. Zij wonen in geen ge-regelde kampongs, maar liggen verspreid door het geheele land, welligt omdat zij dikwijls van grond moeten verwisselen, om hunne *djagong*-tuinen aan te leggen, en ook

waarschijnlijk om zich te onttrekken aan de Heeren diensten en andere willekeurige luimen der Hoofden.

De woningen zijn in deze omstreken bijna overal gelijk, zijnde kleine hutten op houten stijlen gebouwd, met eene vloer hoog van den grond, en met een dak van *bebak-bladeren*, dat bijna tot aan den grond reikt en tevens tot wand verstrekt; eene kleine opening dient tot eene deur, waardoor men eerder kruipen dan gaan kan. De Hoofden bewonen echter betere huizen, die op sommige eilanden met *iedjoe*, of *gemoetie* gedekt worden. De huizen zijn gewoonlijk van eene omheining voorzien van *bamboe* of op elkander gestapelde koraal steenen, waarin de beesten worden bewaard.—Zij hebben niet veel huisraad, een paar *tiekars* om op te slapen, eenige manden van de *lontar*-bladen gemaakt, om koorn te bewaren, eene *parang*, een boslemmermes, een geweer, die het bezitten, eenige aarde potten en pannen, een spinnewiel en een weefgetouw, is bijna alles wat men in het huis van eene gewoone Inlander vindt. Omtrent het eten, zijn zij ook niet zeer kiesch van smaak: paardevleesch is hun eene lekkernij, een goede vette zwarte hond is Goden-kost der *Savoneezen*, en een stuk gedroogde walvisch is een lekkere beet voor de *Soloreezen*. Het wilde dier wordt niet gevild, maar in stukjes verdeeld met huid en haar. Het hoofdvoedsel dezer eilanders is echter de Turksche tarwe; de rijst wordt slechts bij festiviteiten gebruikt, en is de kost der voorname Hoofden.—Hunne kleeding bestaat meest in grof linnen, waarvan de kledingstukken door de vrouwen worden gemaakt. Het linnen van elk land wordt door een bijzonder patroon onderscheiden, bij voorbeeld de *Timoreesche* kleedjes hebben een' witten grond, versierd aan de randen met bloemwerk

van roode en blaauwe schakering, gelijk die van de *Tjipajes*, die op *Java* worden gevonden: de *Rottineezzen*, *Savoneezzen* en *Sumbaneezzen* hebben bijna dezelfde soort van kleedjes, als de *Timoreezzen*; met dat onderscheid alleen, dat hunne kleedjes over het algemeen een' blaauwen grond hebben, met wit en rood bloemwerk aan de randen, of geheel in den vorm van een *chinde* of een smirnaasch tapijt zijn gemaakt: het linnen van de *Solo-reezen* is daarentegen wit met roode of blaauwe streepen, gelijk de gingen.

De *Timoreezzen* baden zich bijna nooit: en zijn over het algemeen niet zindelijk in hunne levenswijze.—De mannen dragen een kleedje hetwelk boven de heup vastgemaakt, tot aan de knieën hangt, en een tweede dergelijk kleedje doch minder breed wordt als eene band om de buik gewonden; het bovenste blijft ongedekt: aan de armen dragen zij ringen van ijvoor en zilver, en over den linker schouder hangt eene reiszak die tot onder den arm reikt. Deze zak is gemaakt van een lap linnen van de grootte van een neusdoek, waarvan de vier punten zijn vastgemaakt aan de einden van twee koorden, behangen met allerlei ringen van zilver, ijvoor en hoorn gemaakt, naar den smaak en de verkiezing van den drager. Deze zak schijnt een pronkstuk van den *Timorees* te zijn, en behelst in zich alles wat hij gedurende den dag noodig heeft: dezelve is vol van doosjes en kokertjes; de doosjes zijn van de *lontar*-bladeren en de koker van *bamboe* of *kalabas*, alles met veel smaak en netheid gemaakt en met fraai snijwerk voorzien: deze doosjes en kokertjes, bevatten in zich kalk, *sirie*, *tabak* en andere kleinigheden. Ook vindt men in denzelfden zak een spiegeltje, een lepel van hoorn gemaakt om er mede te eten, en altijd hebben zij een of

meer kokertjes met raauwe rijst, ten einde op plaatsen waar zij vermeenen ziekten of ongelukken, of andere onheilen aantetreffen, eenige korrels er van te strooijen, en zoo doende het ongeluk te ontkomen: zij dragen ook eenige welriekende bladeren bij zich om den duivel afte-
weren.

De *Timorees* laat zijn haar zeer verwilderd opschieten en vat de geheele massa te zamen, met een doek of lap-
linnen boven de kruin van het hoofd, latende het bo-
venste gedeelte goed door elkander verwarren om een
hoog opstaand bos van zamengepakt gekruld haar op het
Hoofd te vormen, waardoor hij een zeer woest voorkomen
krijgt. Dit bos haar dient hem ook voor een hoofd-
kussen, en moet bijzonder dienstig zijn tegen de stralen
der brandende zon, die in October en November hier
eene geweldige kracht heeft.

De *Rottineezen* en *Savoneezen* hebben bijna dezelfde
kleeding als de *Timoreezen*, met uitzondering dat de
Rottineezen lang haar dragen, 'twelk zij behoorlijk kammen
en onderhouden en zich met eenen hoed dekken, gemaakt
van *lontar*-bladen of geitenvel, of ook wel van zeildoek.
De *Savoneezen* onderscheiden zich van alle de overige
volkeren in deze omstreken door hunne zindelijkheid: zij
zijn tevens de schoonste menschen onder deze eilanders: zij
reinigen zich dikwijls met baden, en onderhouden het
haar met welriekende olie: zij dekken het hoofd met een
doek. De *Solorees* dekt het hoofd met een doek en soms
bindt hij het haar te zamen met een *lontar*-blad: zijne ge-
wone kleeding is eene zeer wijde broek, veel naar een zak
gelijkende, met eene korte verdeeling tusschen de knieën,
gelijk de dragt van de *Turken*. Omtrent de kleeding
der hoofden is hier voren reeds gesproken.

De vrouwen zijn en deze landstreken zeer ijverig, minzaam en gediensig: zij zijn ook niet zoo gebonden aan die slaafsche ingetogenheid, waartoe hare sexe in andere deelen van Indië, door wangunst of zucht naar voordeel wordt gedwongen: zij dansen en zingen hier in het openbaar, gezamenlijk met de mannen, met in achtneming van alle welvoegelijkheid. Zij beminnen de bloemen buitengewoon, en zijn zeer net op het haar, hetwelk zorgvuldig wordt onderhouden en opgezet met een ronde knoop van achteren, gelijk de *kondé* der slaven-meiden op *Java*.

De kleeding van eene *Timoreesche* vrouw van rang bestaat in een kleedje in de rondte gestreept, een wit baaitje met lange mouwen, terwijl een tweede kleedje meestal met rood bloemwerk geschakeerd, zoodanig kruislings over de borsten wordt geslagen, dat men zou meenen dat het een tweede baaitje zonder mouwen was: twee lange kraal-snoeren hangen kruislings over rug en borst, terwijl verscheiden kleinere snoeren kralen den hals versieren, en eene zeer dun geslagen gouden plaat, van de grootte van een pannekoek, op den boezem hangt. Boven den elleboog aan de beide armen draagt zij dikke zilveren ringen, en aan de handgewrichten verscheiden ringen van ijvoor en zilver, en de ooren zijn versierd met lange snoeren kralen, met stukjes goud er aan: het hoofd is omwonden met een' gevouwen doek die het voorhoofd dekt, en onder de *kondé* van achter geknoopt wordt. Op dezen doek aan het voorste gedeelte wordt een gouden of zilveren halvemaaan-vormig versiersel vastgehecht; het haar wordt versierd met vele bloemen.

De *Rottineesche* vrouwen kleeden zich bijna als de *Timoreesche* met dit onderscheid alleen, dat zij onder de

knieën bij wijze van kousebanden, eenige snoeren kralen dragen, en boven de enkels twee ringen van goud of zilver hebben: bij festiviteiten dragen zij een baaitje zonder mouwen met banden van voren, hetwelk geheel van veel kleurige kralen is zamengesteld, en bijna zes pond weegt: dan hebben zij ook een krans van kralen om het hoofd, die het haar te zamen houdt.

De *Savoneesche* vrouwen zijn veel eenvoudiger in hare kleeding, en dragen het haar met eene scheiding van het voorhoofd tot aan de kruin door het midden loopende, en gebonden van achteren met een' knoop die op den nek hangt: het is een groot sieraad bij deze vrouwen om de voorste tanden geheel weg te vijlen, zoodat men er niets meer van kan zien dan het tandvleesch. De dagelijksche kleeding der vrouwen over het algemeen bestaat in een enkel zakvormig kleedje dat over de heupen met een koord of band aan het lijf wordt vastgemaakt, waarvan het onderste gedeelte tot aan de enkels hangt, en het bovenste de borsten bedekt.

De dagelijksche werkzaamheid der mannen bestaat in het bouwen van huizen, in het aanleggen en bereiden van rijst- en *djagong*-velden, het tappen van *toak*, en het aankweeken van paarden, *karbouwen*, schapen en geiten, en in alle verdere velddiensten.

Aan de vrouwen is opgedragen het planten van de *padie* en *djagong*, het inzamelen en naar huis brengen van den oogst, het weven van de noodige kleedingstukken voor de huishouding, het maken van de noodige matjes en manden voor huisgebruik, het planten van tabak, katoen en indigo, het zorgen voor de varkens, het koken, en alle verdere huisdiensten, zoodat over het algemeen de vrouwen meer te doen hebben dan de mannen.

Wat hunne wapens en wijze van oorlogen betreft, in het oostelijk gedeelte van *Timor* en op de eilanden van *Solor*, en die omstreken, gebruikt men den pijl en boog met een langwerpig schild van zeer ligt hout gemaakt. De pijl van den *Solorees* wordt van een hard riet vervaardigd, voorzien aan de punt van een stuk scherp gemaakte kippen- of geiten-been, of ook wel van ijzer, hetwelk in het riet zoodanig wordt ingestoten, dat het bij de voeging ligt kan breken; de boog is meestal van *bamboe* gemaakt en het touw, om denzelven te spannen, wordt vervaardigd van de hangende wortels van de *noenoek-boom* een soort van waringi. In het westelijk gedeelte van *Timor* en op de overige eilanden in deze omstreken gelegen is dit wapen echter onbekend; op de meeste dezer landen heeft het gebruik een wet gemaakt, dat elk weerbare man een schietgeweer moet bezitten, zonder hetwelk hem weinig aanzien in de maatschappij wordt toegekend, overigens hebben zij de *espada*, eene soort van houwer, gelijk die welke door het volk van *Magindanauw* of eigenlijk door de zee-roovers wordt gebruikt, en *Soendrees* wordt genoemd, en de *Azagae* eene ligte piek.

De wijze van oorlogen onder deze volkeren, mag wel van de eene plaats met de andere eenigzins verschillen, maar de daadzaken en gevolgen welke daarmede verbonden zijn, komen over het algemeen op hetzelfde neer.

Daar de onbepaalde magt, die de Vorsten over hunne ondergeschikten in deze landstreken uitoefenen, hun ruime middelen verschaffen om aan hunne onbeschaafde hartstogten den ruimsten teugel te vieren, zoo is ligt nategaan, dat onder eene zamenleving, waar het regt van den sterksten meest geldig is, vele oorlogen en oneenigheden moeten plaats hebben. Als een *Radja* van *Timor* oorlogen wil,

laat hij eerst zijne ondergeschikte hoofden en de *orang-branies* verzamelen; hij maakt hen bekend met de redenen waarom hij den oorlog verklaart, daarna worden de Goden geraadpleegd en de ingewanden der offerdieren onderzocht, en als de waarnemingen geene kwade voorttekens aanduiden dan trekt het leger naar het veld als een troep wilde menschen, maakt veel geraas en leven, en vernielt alles wat het van den vijand tegen komt. Aan den vijand genaderd zijnde, blijft het leger staan, en eenige der *orang-branies* treden voor en beginnen met een aantal scheldwoorden hunne tegenpartij tot een kamp-gevecht uit te dagen; dan hiertoe komen zij nooit, daar de menschen dezer landen nimmer openlijk vechten. Na afloop van deze woordwisseling gaan de *orang-branies*, en verbergen zich achter hinderlagen, om eene gunstige gelegenheid af te wachten ten einde een' uitval te doen; en dit duurt zoo lang, tot dat zij een of twee koppen van den vijand zijn meester geworden, onverschillig of zij van vrouwen, grijsaards of minderjarigen zijn; daarop keeren zij naar huis terug, en brengen de Goden offers toe voor de behaalde zege. De vijandelijke koppen worden bij de naburige Vorsten rond gedragen als blijken van hunnen heldenmoed, en overal waar zij komen worden maaltijden aangerigt als een blijk van onderscheiding. Zij dansen en zingen om deze koppen, en heffen een soort van treurlied aan, waarbij onder zoo veel barbaarschheid, ook veel gevoel van mensche-lievendheid aan den dag wordt gelegd. Bij voorbeeld zij beklagen het lot van hunne vijanden. Zij verontschuldigen zich over het vergoten bloed, en vragen aan de ontrompte koppen, waarom zij hunne vijanden zijn geworden en of het niet beter ware indien zij goede vrienden waren gebleven.

Na afloop der festiviteiten, die soms tot eene maand duren, worden de koppen aan eene staak gehangen die daartoe voor het huis van den Regent staat.

Hiermede eindigt de oorlog, als de aldus overwonnen vijand tot reden wil komen; anders wordt bij gelegenheid deze beweging hervat.

Het regt der volkeren of stilstand van wapenen worden door hen weinig gëeërbiedigd, ofschoon het gebruik onder hen medebrengt, de onschendbaarheid van een' afgezant te erkennen. Het teeken van toelating van een' gezant, is het verwisselen van de *sierie*-zak, tusschen de wederzijdse afgevaardigden. Zij dossen zich in hunne beste kleederen uit, als zij ten oorlog trekken, en hunne voorvechters onderscheiden zich in het bijzonder door hunne kleeding en wapenrusting. Den voorvechter noemt men op *Timor*, *orang-branie* of *meo*; zijne wapens bestaan uit een schietgeweer of donderbus, eene piek en eene *espada*; het gevest van de *espada* is behangen met rood geverwd bokkenhaar, op het midden van de schede pronkt een lange pluim van allerlei vogelvederen, doorgvlochten met rood geverwd bokkenhaar en zilveren takjes, die, als de *espada* horizontal gehouden wordt, regt op staat, en anders achteruit steekt, en als het ware tot eene vlag dient. De *espada* hangt over den linker schouder, en wordt met een' linnen gordel aan de zijde vast gemaakt. Boven de enkels draagt hij zilveren ringen, en onder de knieën worden snoeren van kleine koperen belletjes gebonden. Aan de beide armen, boven den elleboog, draagt hij vele zware ringen van ijvoor of zilver: ook de gewrichten worden versierd met minder groote ringen.

Zijne kleeding bestaat uit een kleedje dat met een lede-

ren buikgordel aan het lijf wordt vastgemaakt en tot onder de knieën hangt. Aan den buikgordel heeft hij een patroontasch tot berging van kruid en lood, en daar naast hangt een kruidhoorn met fijn kruid voor de pan; deze patroontasch is ook versierd met koperen en zilveren knopen. Soms draagt hij een zilveren buikband. Het lichaam wordt bedekt met een rok zonder mouwen, meest van rood laken of fluweel gemaakt, en versierd met passement en zilveren knopen, waarvoor liefst de nieuwe Nederlandsche halve gulden-stukjes gebruikt worden; op het hoofd draagt hij eene hooge muts die kegelvormig oploopt. Deze muts wordt van *lontar*-bladeren gemaakt, en vervolgens met verscheiden doeken van buiten dik bedekt; eenige stukjes goud- en zilver-passement, fluweel, rood en blaauw laken, die in allerlei figuren er aan genaaid worden, dienen tot versierselen en eenige zilveren of gouden platen, die aan dezelve worden gehangen, dienen tot onderscheiding van den moed des dragers.

De *orang-branies* van de *Rottineez* en *Savoneez*en dossen zich uit bijna even als de *Timorees*, met uitzondering dat de *Savoneesche* veldheeren, *monobanie* genaamd, ringen van goud, zilver en kralen onder de knieën binden; aan de armen hebben zij ook ringen met doeken behangen, en op het hoofd dragen zij verscheiden doeken over elkander gebonden, in den vorm van een' tulband, pronkende met eene groote halve maan van goed goud welke aan den tulband boven het voorhoofd wordt geplakt: over het algemeen gaat de *Savoneesche monobanie* rijker uitgedoscht dan de *Timoreesche orang-branie*.

De *Soloreesche* veldheeren onderscheiden zich door *katagole* of *nedok*, zijnde een hoofddragt, die als een band het voorhoofd tot bij de ooren dekt, en met koorden

achter het hoofd wordt vastgemaakt. Deze band wordt van hoorn gemaakt, en is omwonden met linnen of rood laken: uit dezelve verheffen zich drie, ook met laken bekleede, uitstekende takken, ter hoogte van bijna een voet, waarvan de middelste en meest uitstekende, vlak boven het voorhoofd komt te staan, en de twee anderen naast de ooren. De einden van deze uitstekende takken zijn voorzien van vlaggetjes, terwijl zij op zijde, langs de ooren, met rood geperwd bokkenhaar worden behangen; overigens is deze hoofdband versierd met kralen en vogelvederen van verschillende kleuren. Hij draagt aan zijne linker zijde den pijlen boog, een' lans, en een ligt langwerpig schild, en aan de regter zijde de bloote *espada* of *klewang*: hij dekt zich met *lontar*-bladeren, die in verschillende rigtingen hangen, en hem een zeer woest voorkomen geven.

Onder de vermaken dezer eilanders zijn het dansen en zingen de voornaamste; het dobbelen is hun niet geheel onbekend, daar zij hiertoe verscheiden benamingen van de *Europeanen* en *Chineezzen* hebben overgenomen, doch het wordt weinig gedaan.

In de toonkunst zijn zij nog zeer ten achteren: vijf of zes stuks kleine Javasche *gongs*, bijna van gelijke grootte en toon, en een trom maken genoegzaam alle de muzikale instrumenten uit, welke in deze omstreken worden gebruikt.

Onder het dansen vormen zij zich, door elkander bij den arm te houden, in eenen cirkelvormigen kring, waaraan zoo wel mannen als vrouwen deel nemen: maar ze zijn niet door elkander gemengd, daar de mannen naast elkander staan, en de vrouwen ook alleen blijven. Een man staat dan in het midden van den kring, en heft een

gezag aan, dat door de overigen in *choro* wordt beantwoord: dit noemt de *Timorees tona-tona*. Op de maat van dit gezang, 't welk soms van slagen op de *gong* vergezeld gaat, danst men in de rondte, met eene zachte beweging en regelmatige stappen, geëvenredigd aan de maat van de muziek. De gezangen zijn zeer eentoonig, doch niet ontbloot van melodie; vooral dat gedeelte 't welk door de vrouwen wordt gezongen is zeer aangenaam voor het gehoor.

De *Rottineezen* zijn in hunne vermaken beschaafder dan de *Timoreezen*: zij hebben, behalven den boven beschreven ronden dans, het tournooi spel voor de mannen, en nog een dans de *poekolgong* genaamd, die zoowel door mannen als vrouwen wordt uitgevoerd, en waarbij veel beweging van handen, voeten en ligchaam wordt vereischt, om de maat van de muziek bij te houden.

De *Soloreezen* zijn echter in hunne vermaken zeer woest. Zij dansen ook in eenen kring met mannen en vrouwen hand aan hand, op de maat van eene trom, waarop door twee personen, ieder met twee stokjes in de hand, met geweld wordt geklopt; dit gaat ook van slagen op de *gong* en de maat der gezangen vergezeld. De kring van den dans wordt niet geheel gesloten, er blijft altijd eene opening, welke door een' voorvechter met zijne *katagole* op het hoofd, en eene bloote *klewang* in de hand, al dansend wordt bewaakt.

De meeste dansers zijn met *lontar*-bladen behangen, en hebben aan de knieën bossen van bokkenhaar gebonden: het schijnt dat zij zich er op toeleggen, om zichzelven een woest voorkomen te geven, en ten einde dit oogmerk nog meer te bevorderen maken zij, zonder onderscheid van sekse, ruim gebruik van sterken drank. Over het

algemeen zijn de Inlanders van deze gewesten groote liefhebbers van sterken drank: met een enkel glaasje arak kan men van een' *Solorees* meer gedaan krijgen, dan met een hand vol geld van een' *Javaan* zoude kunnen worden verwacht: bij gebrek aan arak gebruiken ze *laroe*, zijnde het met kruiden gegiste vocht van de *lontar*-boom, anders *toeak* genoemd.

Alle deze vermaken en feesten in deze omstreken gaan vergezeld van eene vrijheid en ongekunstelde blijdschap, welke alleen aan kinderen eigen is.

De *huwelijken* geschieden hier, zoo als op vele plaatsen op *Sumatra*, door de betaling van zekere som gelds aan de ouders van het meisje, hetgeen op *Sumatra* *djoedjoer* en hier *bellies* wordt genoemd. (*)

Op *Timor* wordt de *bellies* gesteld op f 30 tot f 80 naar den rang van de ouders. Er worden ook huwelijken voltrokken zonder dadelijke voldoening van de *bellies*, in welk geval de man de ouders van de vrouw volgt, en de kinders van een dusdanig huwelijk bij de ouders van de vrouw blijven, tot dat het bedrag van de *bellies* voldaan is.

De gemeene man neemt in deze omstreken ééne vrouw, maar onder de Hoofden, vooral Regenten, is de veelwijverij zeer algemeen.

Bij *geboorten*, worden geene bijzondere pligtplegingen inachtgenomen; soms geeft men een klein feest op den zevenden dag na de geboorte, waarop het kind een naam bekomt.

(*) Vergelijk *Iets over het Inlandsch bestuur in de binnenlanden van Palembang*, van den Heer J. C. REYNST, in het *Tijdschr. voor Neêrl. Indië* No. 4. pag. 263 enz.

Bij de *begravenissen* hunner lijken doet de vrees voor eene onzichtbare tegenwoordigheid der geesten van overledenen, de volkeren dezer landen vele plegtigheden in acht nemen. Op *Timor* zegt men dat, bij het overlijden van eenen regerenden Vorst, de huisgenooten hunne droefheid te kennen geven door luide te gillen, terwijl er tevens veel geschoten wordt uit hand geweren en klein geschut. Van aller wegen komen de menschen om deel te nemen in het droevig voorval, die dan op ruime maaltijden worden onthaald; de hoornen en pooten der dieren, welke bij dusdanige gelegendheid worden geslagt, worden aan het offerhuis gebragt. Daarna wordt het lijk met de beste kleederen aangekleed en op eene tafel geplaatst; de oogen, neus, mond, ooren en borst, worden gedekt met 's Rijks sieraden, bestaande uit eenige gouden en zilveren platen; en de hals wordt behangen met snoeren van goud en kralen. Aldus blijft het lijk twee dagen liggen om aan het publiek vertoond te worden, waarna hetzelve in eene luchtige kist wordt gesloten en in een daarvoor afgezonderd huis bewaard, om na de benoeming van eenen opvolger in plaats van den overledene, te worden begraven.

Gedurende deze plegtigheid worden er ook maaltijden gegeven, en wordt er veel geschoten. De opvolger benoemd zijnde, worden de noodige voorbereidingen gemaakt voor de festiviteiten der begraafenis, waartoe men den Resident, de Ambtenaren en Burgers, en alle de omliggende Radjas en Hoofden mede uitnoodigt. Elk genoodigde wordt bij aankomst gegroet met een salut uit handgeweer of klein geschut. De genoodigden verzameld zijnde wordt ieder hunner, naar zijnen rang, een geschenk aangeboden, bestaande uit gouden en zilveren platen,

snoeren van kralen en kleedjes, en als de gasten hiermede bevredigd zijn, wordt het lijk naar het graf gedragen: maar als een der gasten weigert het hem aangeboden geschenk aantenemen, dan wordt hetzelfde zoo lang verdubbeld tot dat hij bevredigd is, want voor dat alle de gasten er genoeg mede nemen mag het lijk niet weggedragen worden.

Na afloop van deze pligtpleging wordt de kist met het lijk uit het huis gedragen: hierop begint men onophoudelijk te schieten, de vrouwen heffen een luid gegil aan, en met eene gemaakte gevoeligheid, trachten zij de dragers, het wegbrengen van de kist te beletten. Doch na een tijd lang als het ware hierover met de dragers geworsteld te hebben, nemen zij het voorkomen aan als of ze van vermoeidheid bezweken: en na ze dus den strijd hebben opgegeven, vervolgen de dragers hunnen weg naar het graf. Nadat het lijk in het graf is neergelaten, wordt het met aarde gedekt, en plaatst men daarop wat rijst, kippen, *klappa*, *sirie*, *pinang*, enz., onverschillig of de overledene een Christen of Heiden was. Daarna keeren allen die het lijk vergezeld hebben naar het sterfhuis terug, om deel te nemen aan de vrolijke maaltijden die daarop volgen, en verscheiden dagen duren, en waarbij veel gedronken en gespeeld wordt. Onderwijl schiet men nog onophoudelijk, en bij het heengaan van elken gast wordt een salut gedaan.

Ten aanzien van den gemeenen man worden geene pligtplegingen in acht genomen; hij wordt eenvoudig onder de aarde begraven, en men geeft soms een maaltijd van een *karbouw*.

Wat den *landbouw* en de *nijverheid* betreft, op wei-

nig plaatsen in Nederlandsch Indië, zal men onzes inziens de bevolking in het vak van den landbouw, zoo verre ten achteren vinden als in deze gewesten. De eerste stap tot eene geregelde uitbreiding van dezen tak van arbeid, is zelfs nog niet gedaan: wij bedoelen namelijk de geregelde verdeeling van den grond en de onschendbaarheid van bezit. De menschen behooren er echter niet tot de visschers of zwervende herders, want zij leven in geregelde maatschappijen, en de landbouw, hoe gebrekkig ook, is de voorname zorg hunner werkzaamheden. De vorderingen die zij tot nog toe in de landbouwkunde hebben gemaakt zijn zoo onvolmaakt, dat het bijna niet de moeite waardig is, er eenig gewag van te maken. De ploeg is onder hen nog niet bekend; de *padie* en *djagong* zijn de voornaamste voorwerpen van landbouw. Zij planten de *padie* op natten en droogen grond, hetgeen door hen wordt genoemd *padie-air* en *padie-oedjang*: de *djagong* wordt geplant op hoogen, meest klipachtigen grond, en de velden noemt men *kebon djagong*. De opbrengst der natte velden wordt geschat op acht-en-twintig-tot tachtig-voudig, en die der drooge velden van tien tot vijftien. Deze geringe opbrengst is niet zoo zeer aan de hoedanigheid van den grond toeteschrijven, als wel hoofdzakelijk aan de gebrekkige wijze der bewerking van de velden.

De bereiding van een nat veld voor de *padie*-plant geschiedt als volgt. In de maand Februarij, wanneer de grond door den regen zacht is gemaakt, worden eenige *karbouwen* in het te bereiden veld gejaagd, die eenige dagen over hetzelfde heen en weder gaan, om de aarde los te maken. Nadat aldus de grond van het veld zeer zacht is getrapt, wordt de *padie*, die tot zaad moet die-

nen, over hetzelfde rondgestrooid: op sommige plaatsen laten zij echter het zaad eerst op een afzonderlijk stuk grond opschieten, om daarna te worden verplant. Na de planting wordt het veld aan de zorg der natuur overgelaten en men bekommert zich niet meer, over het wieden of uitroeijen van het onkruid, dat te gelijk met de *padie* opschiet. De oogst wordt ingezameld in de maanden Julij en Augustus, wanneer vrouwen en kinderen zich bij een verzamelen, om de *padie* van de halmen te stroopen, en in manden te bewaren.

De hooge landen, welke in deze omstreken worden bebouwd, ondergaan bijna dezelfde bewerking als de *gagas* op *Java*. Wanneer men namelijk een' dusdanigen grond wil bebouwen, wordt de plek uitgezocht; de hooge boomen worden omgehakt, en na ze droog zijn, gezamenlijk verbrand: nadat vervolgens het veld gezuiverd is van de onafgebrande stomp en takken, plant men daarop over het algemeen *djagong*, *padie*, gierst, tabak, katoen en eenige groenten door elkander. Het bebouwen van meerder grond dan noodig is voor de behoeften, beschouwt de *Timorees* als een heiligschennis, terwijl de toelating van een' vreemdeling op zijn veld ook bij hem als een sacrilegie doorgaat: zeker een vernuftige uitvinding; daar de wetten van het land ontoereikend zijn, om hem te beschermen tegen willekeurige schending van zijn eigendom, zoo neemt hij het bijgeloof te baat, om de onvolmaaktheid der wet te dekken.

Met betrekking tot de voortbrengselen der *nijverheid* dezer eilanders valt ook weinig bijzonders te zeggen, daar onder hen tot nog toe geene manufacturen van eenig aanbelang voor den handel bekend zijn. De geringe industrie welke bij de bevolking wordt aangetroffen, moet

echter aan geen gebrek van natuurlijk vermogen der menschen worden toegeschreven, maar wel aan de weinige aanmoediging welke ze hiertoe vinden, onder eene onregelmatige en willekeurige regering, waarbij eigendommen en vermogen de grootste vijanden der bezitters worden. Immers in de kleinigheden, welke door hen voor hun dagelijksch gebruik worden gemaakt, bespeurt men eenen graad van vindingrijkheid en smaak, die niet alleen veel belooft bij eene toenemende beschaving, maar ook de duidelijkste kenmerken draagt van eene hoogere vatbaarheid, dan die welke door hen aan den dag wordt gelegd. Het kappen van het *sandel*-hout en inzamelen van de was der bijen, maken thans de voornaamste takken der nijverheid van de *Timoreezen* uit, die deze artikelen tegen de noodige voortbrengsels van vreemde manufacturen verruilen.

De veeteelt is ook een deel der bezigheden dezer eilanders, en het maken van siroop uit het vocht van de *lontar*-boom, is, na den landbouw, een van de voornaamste werkzaamheden der *Rottineezen* en *Savoneezen*.

De *Soloreezen* erneren zich met de vischvangst, en verkoopen de traan en het gedroogd vleesch van den walvisch. Het is in het oog vallend dat behalven de *Soloreezen*, die moedige zeelieden en goede visschers zijn, geene der overige eilanders in deze omstreken eenig werk van aanbelang van de visscherij maken, te meer daar de zee alhier zoo rijk bedeed is aan goeden visch. Op alle de in deze omstreken gelegen eilanden, vooral *Rottie*, wordt langs de kust eene genoegzame hoeveelheid zout voor eigen gebruik gemaakt, door uitdamping van zeewater met vuur en voornamenlijk in de zon, waartoe de luchtgesteldheid alhier in de oost-mousson bijzonder geschikt is,

daar het weder in dat jaargetijde zeer droog en bestendig blijft.

Het zout van *Java* 't welk eene zoo aanzienlijke tak van handel van den oosterschen Archipel uitmaakt, heeft zijn weg herwaarts nog niet gevonden, waarschijnlijk omdat het zout, hetwelk hier gemaakt wordt, niet alleen van eene zeer goede hoedanigheid is, maar ook beter koop wordt verkocht dan het van *Java* kan worden aangebragt; goed wit zout wordt op *Koepang* tegen *f* 4 de pikol verkocht. De Inlanders gebruiken hier echter weinig zout: de visch wordt ongezoeten in de zon gedroogd, en daar zij meer aan de suiker gewoon zijn, zoo is het zout onder hen ook eene mindere behoefte, dan bij de oostersche volkeren in het algemeen.

Overigens maakt elk huisgezin voor eigen gebruik, de noodige aarden potten en pannen, matjes en manden van verschillende grootte en gedaante van de *lontar*-bladen; alsmede *sirie*-doozen en kleine mandjes, en kokers van *bamboe* en *kalabas*, zeer fraai bewerkt en van bloemwerk voorzien. De *Rottineezers* maken ook van de *bebak*-bladen, of op *Java* *gabang* genaamd, stroo-doeken, waarvan op *Koepang* zeilen voor kleine vaartuigen worden vervaardigd.

Het benoodigd linnen voor kleedingstukken wordt door de vrouwen gemaakt, wier taak het ook is, om de tabak te bereiden. De tabak is hier van eene goede hoedanigheid en wordt fijn gesneden even als op *Java*, doch is evenwel niet zoo goed van smaak als de Javaansche, wellicht omdat zij de bereiding niet kennen: ondertusschen is de tabak een voornaam artikel van den handel der *Savoneezers*.

Het spinnen en weven geschiedt hier nog zeer gebrek-

kig: het gebruik van het spinnewiel is in deze omstreken nog weinig bekend: de katoen wordt van de pit gezuiverd door middel van een werktuig, dat bijna hetzelfde is als op *Java* hiertoe wordt gebezigt, zijnde eene houten stellagie met twee tegen over elkander liggende draai-cilinders, waartusschen de katoen wordt doorgehaald en van de pitten gezuiverd. De draad wordt gevormd met de vingers en vervolgens aan stokjes in kleine klossen gedraaid; daarna wordt het garen aan een houten raam gespannen en in strengels verdeeld om voor het verwen bereid te worden. Om er de noodige verscheidenheid van kleuren aan te geven, worden die deelen welke wit, of door eene tweede verwing, een ander kleur moeten ontvangen, met *lontar*-bladen dicht toegebonden ten einde van de eerste kleuring ongeschonden te blijven; daarna worden deze strengels in de verf-tobbe gedaan, en de vereischte vastheid van kleur verkregen hebbende, worden dezelve er uitgenomen en gedroogd; vervolgens worden de gekleurde deelen met *lontar*-bladen toegebonden, en die deelen los gemaakt, welke door eene tweede verwing moeten worden gekleurd. Na het verwen wordt het garen in water gedoopt en vervolgens gebleekt: de scheering wordt zonder kant gespannen, daar het gebruik hiervan nog niet onder hen bekend schijnt te zijn. Zij kennen hier slechts twee soorten van verwen, zijnde blaauw en rood: het blaauw wordt bij fermentatie van de indigo-plant getrokken, die hier overvloedig in het wild groeit, en het rood van de *benkoedoe*, even als op *Java*. Om een beter denkbeeld te geven van de voortbrengselen der industrie dezer volkeren, zal ik daarvan eenige voorbeelden doen volgen.

Ambachtslieden van beroep worden onder deze eilan-

ders niet gevonden: zij kunnen echter het hout vrij goed bewerken: hier en daar wordt een goud- of ijzersmid onder hen aangetroffen, doch de meeste gouden sieraden welke door hen worden gebruikt, zijn op het eiland *Daauw* gemaakt, waarvan de bewoners meest allen goudsmeden zijn. Op *Koepang* vindt men onder de *Chineez* eenige timmerlieden, ijzersmeden en metzelaars, die zich voor hunnen arbeid zeer duur laten betalen; de timmerlieden werken niet minder dan voor *f* 3 daags: onder de slaven van de burgers vindt men ook eenige ambachtslieden. Het werken voor dagloon is onder de geheele bevolking onbekend, en is nu voor het eerst op *Koepang* ingevoerd.

Even als onze kennis omtrent den wezenlijken toestand dezer landen, nog onder een' nevel van oppervlakkigheid bedekt ligt, zoo zijn ook *de werkelijke voorwerpen van den handel* alhier nog eene zaak van nadere navorsching. Het is echter bekend dat sandelhout, was en paarden, de voornaamste artikelen zijn welke voor den handel op *Timor* worden gevonden, kunnende hierbij nog gevoegd worden eene geringe hoeveelheid *tripang*, *karet* en vogelnesten.

De meest gewilde vreemde waren in den handel op *Timor* zijn sterke dranken, grove lijnwaden, gekleurde hoofddoeken van Europeesch maaksel, kralen van onderscheiden soorten en grootte, Javaansch blik en koperwerk, kap- en boslemmerressen, en andere kleinigheden, terwijl vuurwapens en buskruid overal op *Timor* en omliggende eilanden eene goede markt vinden.

De handel op *Timor* wordt gedreven met *Java*, *Balië*, *Célèbes*, de *Molukko's*, *Mauritius*, *Macao*, *Engeland*, *Port Jackson* en de *Zwan Rivier*. *Koepang* mag

als de voornaamste handelsplaats op *Timor* worden beschouwd. De geheele handel wordt er gedreven door een drie honderdtal *Chineez*en van *Macao*, en twintig van *Emoi*, die zich te *Koepang*, *Tialarang*, *Batoe Gede* en *Dellie* hebben gevestigd, en betrekkingen in de binnenlanden hebben aangeknoopt door huwelijken en anderszins. Ook eenige *Burgers* van *Koepang* nemen een klein aandeel in den handel, doch hun gering kapitaal en mindere industrie plaatsen hen verre beneden hunne mededingers onder de *Chineez*en.

De Heer *BECHADE*, een *Franschman*, die zich sedert 1821 te *Koepang* bevindt, heeft echter een' zeer voordeeligen handel alhier gedreven, vooral in paarden en vee met *Mauritius*, en dewijl hij daarbij een tijd lang met de belangen der handelmaatschappij is belast geweest, heeft hij een vrij groot aanzien in den handel alhier verkregen. Hij denkt binnen kort te vertrekken, waardoor *Koepang* den eenigsten *Europeeschen* koopman alhier zal verliezen, tot veel nadeel voor den handel op *Timor*: want daar de handel in deze gewesten nog in deszelfs kindschheid is, zoo is het aanwezen van een' kundigen koopman met een ruim kapitaal, een groot vereischte in zoodanige landen, om aan de ontwikkelingen van den handel eene goede leiding te geven.

De handel met de bevolking dezer landen geschiedt nog geheel in ruiling, en daar de waarde der goederen op geen maatstaf gesteld is, wordt dezelve bepaald naar den tijdelijken trek van den kooper tot het bezit van het gekochte, waardoor dan ook moeilijk nategaan is, hoe groot de winsten zijn, welke door de handelaren alhier getrokken worden. Een evenredigheid in geldwaarde, tusschen *Inlandsche* en vreemde producten, is bij de bevolking dezer landen

over het algemeen bijna onbekend, en het geld zelf wordt door hen voornamelijk gebezigd, om het als sieraden te gebruiken, of tot het maken van sieraad-stukken te versmelten. Tot het drijven van dezen handel begeven zich de *Chineezzen* van *Koepang* naar de binnenlanden met hunne waren op paarden geladen; zij reizen van de eene plaats naar de andere, en verzamelen de ingeruilde producten aan de zeehaven, om ze met vaartuigen van *Koepang* te doen afhalen. Hiertoe vertrekken dan in de maanden Maart en September, eenige kleine vaartuigen van *Koepang*, naar de onderscheiden havens van *Timor* en omliggende eilanden, nemen de door de landreizigers aldaar verzamelde goederen in, en keeren terug in den loop der maanden April, Mei, October en November.

De waarde van den handel op de *Portugeesche* bezittingen kan met zekerheid niet worden nagegaan. Jaarlijks komt echter van *Macao* een schip te *Dellie* aan, en voorziet die plaats van de noodige *Chineesche* waren tegen ruiling van ongeveer 1000 pikols sandelhout, en omtrent 500 pikols was.

Ook de waarde van den sluikhandel in deze omstreken is geheel onbekend. Zeker is het echter dat het volk van *Célèbes* en de *Boegineezzen*, die zich op *Balie* en *Floris* hebben neergezet, jaarlijks met 200 groote *padiewaharijs* *Timor* en omliggende eilanden bezoeken, en veel verboden handel drijven, waarvan de meeste voordeelen door *Singapoera* worden getrokken.

Daar de *gemeenschap* met de binnenlanden van *Timor*, door geene ketens van hooge bergen, noch groote rivieren of ondoordringbare wildernissen belemmerd wordt en de bevolking door het geheele land verspreid is,

zoo worden op dit eiland vele voetpaden gevonden voor voetgangers en paarden, die van plaats tot plaats gaan, van *Koepang* af tot *Dellie* toe. De lage trap van beschaving, waarop de bevolking van *Timor* nog staat, en de geringe onderlinge eensgezindheid en handels-betrekkingen tusschen de verschillende landschappen op dit eiland, zijn oorzaak dat de Inlanders voor als nog weinig gebruik maken van de gemakkelijkheid der gemeenschap op hun eiland, om hunne belangen te bevoordeelen en de genoegens der zamenleving te bevorderen.—De *Chineez*en, die zich op *Timor* hebben gevestigd, trekken het meeste voordeel hiervan, daar zij, slechts met eene pas van het bestuur op *Koepang* voorzien, het geheel land door reizen en overal de grootste veiligheid voor [hunne personen en goederen ontmoeten.

Timor werd in vroeger jaren door vreemden naijver en eigenbelang vaak geteisterd met vijandelijkheden, die in bloedige oorlogen eindigden, waardoor meer dan eens de banieren der Nederlandsche Maatschappij en van het Portugeesche Gouvernement op het veld verschenen, met dertig en veertig duizend mannen, om de wederzijdsche vermeende regten te handhaven. Maar langzamerhand naar mate de zucht tot hooge winsten verminderde, en bij het tegenwoordig weldadig bestuur in Nederlandsch Indië, zijn ook de voornaamste aanleidende oorzaken tot oneenigheden uit den weg geruimd, waardoor de algemeene rust op *Timor* en onderhoorigheden thans mag gezegd worden ongestoord te blijven.

De Keizer van *Sonobaij* en de *Radja* van *Amanoebang*, afschoon ze ook soms niet wel gezind jegens den persoon van het bestuur te *Koepang* mogten wezen (want tegen

het Gouvernement zeggen zij zich nimmer vijandelijk te kunnen gedragen, als zijnde hetzelfde hunne ouders de *mai bapa compagnia*), zijn echter, door de afvalligheid hunner onderdanen, in hunne magt zoodanig verkleind, dat zij in hunnen tegenwoordigen toestand geen nadeel van aanbelang aan de algemeene rust kunnen toebrengen. Ook eenige landschappen op *Timor*, *Rottie* en *Savoe* leven met elkander in onmin, wegens inbreuken op het regt van grondgebied, en overschrijdingen van grensscheidingen, doch deze twisten zijn mede van geringe beduidenis en hebben weinig invloed op de algemeene rust. Daar *Timor* en onderhoorigheden door verscheuringen en verdeelingen, uit meer dan eene moederstam in een groot getal onafhankelijke landschappen gesplitst is, zoo zijn de meeste geschillen, welke alhier onder de bevolking plaats vinden, over het regt van meerderheid en grondgebied.

Bij de beslissing van zoodanige twisten wordt veel voorzigtigheid, beleid en kennis van de Inlandsche huishouding vereischt, om partijen te kunnen bevredigen zonder aanleiding tot misnoegen te geven. Het is hoofdzakelijk om hierin te voorzien, dat de thans opgerigte regtbank te *Koepang* uit de meest aanzienlijke Inlandsche Hoofden is zamengesteld, ten einde in diergelijke zaken, steeds het gevoel der meerderheid volgende, het bestuur te dekken tegen alle verwijtingen.

Hiermede meenen wij een beknopt denkbeeld te hebben gegeven van de gesteldheid van land en volk op het eiland *Timor* en onderhoorigheden. In een volgend nummer van dit tijdschrift, hopen wij eene beschrijving van de hoofdplaats der Nederlandsche bezittingen op dat eiland te plaatsen.

FRANCIS.

Pagina

De Oorlogen van den Oorlog op Java, van 1815 tot 1830. 103

Javanische Teytelten : 103

I. HANNA. (Eene oorspronkelijke Vertaling uit de Zelfe eeuw.) 103

De Oorlogen van binnenlandsche Gemeenschap in de Oorlogende Staten. 171

De Oorlogen in de binnenlanden van Borneo, door eenen Ambtenaar van het Gouvernement, in het jaar 1824. (Vervolg en slot van bladz. 403.) 183

WILHELMUS, het eilandsche Borneo, van 1800 tot 1809. 200

INHOUD.

De Oorlogende Staten, in het jaar 1824. 237

De Oorlogende Staten, in het jaar 1824. 237

Oorlogende Staten, in het jaar 1824. 237

Pagina

Eenige Reizen in de binnenlanden van Borneo, door eenen Ambtenaar van het Gouvernement, in het jaar 1824. (Vervolg van bladz. 413.) 1

Timor in 1831. (Vervolg en slot van bladz. 400.) 25

Schets van het Eiland Nousakambang-an. 54

Nieuw opgegraven Oudheden in de Residentie Kadoe, met een plaat. 70

Een bezoek van Prins HENDRIK VAN ORANJE, in de Armenian Philantropic Academie te Calcutta. 73

De opvoeding van jongelingen in Indië. 77

Eenige Reizen in de binnenlanden van Borneo, door eenen Ambtenaar van het Gouvernement, in het jaar 1824. (Vervolg van bladz. 25.) 81

	Pagina
<i>De Oorzaken van den Oorlog op Java, van 1825 tot 1830.</i>	102
<i>Javasche Tafereelen:</i>	
1. HELENA. (Eene oorspronkelijke Vertelling uit de XVII eeuw.)	130
<i>Een Nieuw Wereld Deel.</i>	169
<i>De Middelen van binnenlandsche gemeenschap in de Vereenigde-Staten.</i>	171
<i>Eenige Reizen in de binnenlanden van Borneo, door eenen Ambtenaar van het Gouvernement, in het jaar 1824. (Vervolg en slot van bladz. 102.)</i>	183
<i>WILHELMINA, het schoone Meisje van Potsdam</i>	200
<i>De jongste Mechaniesche Uitvindingen in verschillende takken der nijverheid.</i>	237
<i>Kapitein JAMES HORSBURGH.</i>	261
<i>Overleveringen betrekkelijk de oude Javaansche Geschiedenis, en den val van het Modjopait-sche Rijk.</i>	363
<i>De Koeboes.</i>	286
<i>De Heidenen of Badoewienen van Bantam.</i>	295
<i>Zijn de Planeten bewoond?</i>	305
<i>De Waringie.</i>	347
<i>Korte aanstippingen nopens de Afdeeling Benkoelen</i>	343
<i>Bloei en Welvaart des Hollandschen Handels in Indiën</i>	366
<i>Moord uit hebzucht</i>	387
<i>Djandi Mundut in 1839</i>	398
<i>Tempel Selo Grio.</i>	407
<i>Het Hof te Sourakarta.</i>	410

	Pagina
<i>Aan de Redactie</i>	416
<i>Herinnering aan de Kaag.</i>	417
<i>De zware last</i>	421
THEE-CULTUUR IN BRITSCH-INDIE EN OP JAVA :	
<i>Wijze van het bereiden der zwarte Thee te Sud- deija , in Opper-Assam</i>	423
<i>Eene zamenspraak tusschen den heer C. A. Bruce, Superintendent der Thee - Cultuur in Assam , en de Chinesche Thee-Makers</i>	429
<i>Eenige aanmerkingen omtrent de Thee-plant in Assam</i>	433
<i>Beklimming van den Smiroe op den 18den October 1838</i>	446
<i>Korte aantekeningen over het Rijk van Atjin , voor zoo verre het zich uitstrekt van den hoek van Sinkel tot aan het zoogenaamd Groot-Atjin, langs de Noordwestkust van Sumatra , gelijk ook over de , tusschen dien hoek en de baai van Tappenolie gelegen , onafhankelijke staten Sin- kel, Tapoes en Baroes : opgemaakt op eene reis langs de kust , in het begin van 1837</i>	454
<i>De Maan</i>	476
<i>Goenong Salak</i>	486

